

بیجار بام ایران

تلخیص حمیدرضا ترکمندی

بیجار گروس در غرب ایران واقع شده و تابع استان گُردستان می‌باشد. بیجار ۷۷۳۰ کیلومتر مربع مساحت بوده و دارای ۲۸۸ روستاست که حدود ۲۶۲ روستای آن قابل سکونت می‌باشد. از شمال شرقی به استان زنجان، از شمال غربی به شهرستان تکاب (در آذربایجان غربی)، از جنوب به شهرستان قروه، از جنوب شرقی به قسمت کوچکی از استان همدان و از غرب به سنندج و دیواندره محدود است. بیجار منطقه‌ای است در امتداد سلسله جبال غربی ایران و یک سوم اراضی آن کوهستانی است. جنس خاک آن از سنگ‌های رسوبی مخصوصاً ترکیبات رسی و آهکی و متعلق به دگرگونی‌های دوران سوم است.

شهر بیجار به «بام ایران» شهرت دارد چرا که ۱۹۴۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد و ۷۷۰ متر از تهران و ۴۲۵ متر از سنندج بلندتر است. این شهر بعد از شهر گُرد بلندترین شهر ایران بوده و در طول ۴۷ درجه و ۳۶ دقیقه شرقی گرینویچ و عرض شمالی ۳۵ درج و ۵۲ دقیقه استوا قرار دارد.

بیجار در زمان قدیم معروف به «بید زار» بوده و برخی وجه تسمیه‌ی آن را به این دلیل می‌پندارند. شاه اسماعیل صفوی هنگام لشکرکشی به غرب ایران از این منطقه عبور کرده و نیز سپاهیان چنگیز از آن گذشته‌اند و آثاری به نام چنگیز قلعه در بالای کوهی به همین نام در ۵ کیلومتری شهر حکایت از این موضوع دارد.

به دلیل شایستگی زنان این منطقه، در زمان ناصرالدین شاه قاجار، خزانه‌دار حکومت فردی به نام «زبیده خانم گروسی» از اهالی حلوایی بیجار به عنوان همسر شاه و خزانه‌دار دربار برگزیده شد و در حکومت وقت نفوذ زیادی پیدا کرد.

قدمت تاریخی این منطقه به هزاره‌ی سوم قبل از میلاد مسیح می‌رسد و موید این فرض «دژ سترک» یا قلعه «قمچقای» است که در عهد مادها، پارتها و ساسانیان به عنوان پایگاه استراتژیک از آن استفاده می‌شده است.

از مشاهیر و نامداران گروس می‌توان حسنعلی خان امیر نظام گروسی را نام برد که نوشته‌هایش نمونه ممتازی از نثر فارسی به شمار می‌رود وی مدتی در مقام وزارت فواید عامه و سفیر و سرپرست دانشجویان اعزامی به اروپا

و حکمرانی ولایات و ایالات بوده و کلاً در سال‌های ۱۲۵۳ تا ۱۲۷۵ هجری قمری مراحل خدمات دولتی را از سرهنگی فوج گروس و ریاست گارد مستحفظین دیوانخانه و ارگ تبریز و حفظ انتظامات کرماشان و خراسان و ... طی کرد و آرامگاهش اکنون در ماهان کرمان در کنار شاه نعمت‌الله ولی قرار دارد. ایشان بسیار مورد توجه میرزا تقی‌خان امیر کبیر بوده‌اند.

مرحوم شیخ فاضل گروسی یکی دیگر از نامداران گروس است. وی در سال ۱۲۵۹ شمسی در بیجار متولد شد. در تحصیل علوم فقه و اصول، فلسفه، عرفان، علوم غریبه و زبان‌های خارجی موفق بوده‌اند، مفردات قرآن کریم، ورزش افکار، رساله تغنی در قرآن، تجوید استدلالی، جنگ المهمات، هرکسی کار خودش بار خودش و ... از آثار وی است.

بیجار، هم‌چنین حضور بزرگان مذهبی چون سید محمد امامی و حسینعلی رحمانی گروسی و ... را در تاریخ پر افتخار خود داراست.

موسیقیدانان، نقاشان، خطاطان، شعرا و ادیبان، پزشکان، هنرمندان از رشته‌های گونه‌گون، روحانیون و نظامیان گران‌قدر زیادی در بیجار بوده و خدمات زیادی را ارائه داده‌اند که جهت کسب اطلاعات بیشتر می‌توانید به کتاب «سیمای بیجار گروس و مشاهیر آن» تألیف استاد گرامی آقای محمدعلی کوشا مراجعه فرمایید. اکثر مردم این شهرستان مسلمان و شیعه هستند. در سابق تعدادی یهودی در این شهر ساکن بودند که همگی مهاجرت کرده‌اند.

صنایع دستی این منطقه را قالی، قالیچه، گلیم، جاجیم، سجاده، نم، توری، دستکش، جوراب و ... تشکیل می‌دهند و فرش‌های این منطقه از شهرت جهانی برخوردار بوده و به خارج صادر می‌شده است.

شرکت سیمان گُردستان، شرکت گچ گُردستان، شرکت گچ شور سو، معدن آهن شهرک، معدن آهنک قمشلو، معدن گچ قره بگ، معدن نمک میدان، معدن مرمر گراچقا، با شوکی، نوبهار، قشلاق لو، معدن سنگ تراورتن حسین آباد کمر زرد و ... جزو کارخانه‌ها، صنایع و معادن با ارزش بیجار هستند که ضمن ایجاد فرصت‌های شغلی بسیار، اقدام به صدور محصولات خود به خارج استان یا کشور می‌کنند.

کوه‌ها: کوه‌های حمزه عرب، نقاره کوب، بادامستان، زاغه، نثار، چنگ الماس، پنجه علی، شاه نشین، سر قیصه، شاها، چهل تن، سنگ پا، زرنیخ و ... در منطقه بیجار قرار دارند.

آثار تاریخی: قلعه بزرگ قم چقا، پل تاریخی صلوات‌آباد، بنای سنگی اوچ گنبد، مسجد تاریخی خسروآباد، تیمچه حاج شهباز خان، تیمچه امیر تومان متعلق به دوره صفویه، زیارتگاه حمزه عرب، پنجه علی، آثار سد خاکی جعفرآباد، تپه نجف‌آباد، مقبره آیت‌الله فاضل گروسی و قلعه‌های تاریخی بسیار و مقابر و امامزاده‌هایی چون سید مسیب سید شکر، مقبره صاحبه، گنبد پیر صالح، مقبره سید خضر از جمله اماکن و آثار تاریخی موجود در شهرستان بیجار هستند و جمعاً حدود ۶۰ اثر باستانی و تاریخی در آن شناسایی شده‌اند. رود قزل اوزن از شاخه‌ی اصلی سفید رود از این منطقه می‌گذرد.

سابقاً بیجار دارای گردشگاه‌هایی مثل باغ صفا، سراب، تخت، چهار باغ، بادامستان، چم حاکمی، باغچه چال یارمجه، چشمه عزیز، شاهرخ‌آباد، عباس‌آباد و... بوده که اکثراً تخریب شده و فعلاً محدوده شهر بازی (باغ صفا) و اطراف رودخانه بیانلو و صلوات‌آباد، سراب و تخت جهت تفریح و گردش در تابستان استفاده می‌شود. بازارهای بیجار قدیم شامل افتخار نظام، قیصریه سالار، قیصریه سید لشکر، بازار امیر تومان و بازار بزرگ بیجار بوده است.

در سال ۱۳۷۵ جمعیت این شهر حدود ۴۷۵۰۰ نفر و روستاهای آن حدود ۶۸۰۰۰ نفر بوده است که متأسفانه هر سال نسبت به سال قبل رشد منفی داشته است و مردم به شهرهای دیگر مهاجرت می‌کنند. صادرات گروس را در درجه اول گندم و جو تشکیل می‌دهند. کتیرا و محصولات دامی مثل پشم و پوست و برخی غلات هم از این دسته‌اند. ماشین‌آلات کشاورزی، صنعتی و لوازم خانگی، پوشاک و خوار و بار هم به منطقه وارد می‌شود. لازم به ذکر است که بیجار در کشور ایران جزو رده‌های اول کاشت و برداشت گندم می‌باشد.

داروهای گیاهی بیجار فراوان و دارای اهمیت است؛ من جمله ازوه (آویشن)، مرزه، گل کو، گل گاو زبان، بید، پونه، بومادران، ریواس، خاکشیر، اسفند، سیسمبر (شاه نسترن) رازیانه، بابونه، زبان گنجشک، کنگر، شنگ و انواع عرقیات.

پرندگانی چون کبک، بلدرچین، عقاب، جغد، شاهین، قرقی، نوک قرمز و... در این منطقه زیست می‌کنند. قمری، لک لک، مرغابی، فاخته، هما، سبز قبا، هد هد و حواصیل زرد و خاکستری از پرندگان مهاجر بیجار به

شمار می‌آیند و در مناطق حفاظت شده، قوچ، میش، کل، بز و ... وجود دارد. از دیگر پستانداران نیز می‌توان از خرس قهوه‌ای، گراز، روباه، خرگوش، گرگ، گربه وحشی، راسو، کفتار، خفاش، جوجه تیغی و ... اشاره کرد. اکثر مردم بیجار به زبان کُردی گروسی و ترکی تکلم می‌کنند. در این ناحیه دو لهجه‌ی کُردی از شعبه‌های کرماشان و لهجه سورانی (گورانی) تشخیص داده شده است.

مراسم تاسوعا و عاشورای بیجار در ایران کم نظیر است و مردم در برگزاری آن مشارکت فعال دارند و هر ساله خبر نگاران از کشورهای خارجی جهت تهیه گزارش در آن شرکت می‌کنند. مردم منطقه مراسم عید باستانی و ملی نوروز را هم با شکوه برگزار می‌نمایند.

در بیجار به برکت گرایش‌های مذهبی، ارتکاب جرایم بسیار پایین بوده و آمار مؤید این مطلب است. از مساجد بیجار می‌توان مساجد قائم، جامع بازار، امیرالمؤمنین، سید الشهداء، امام رضا، فاطمیه، ابوالفضل، موسی ابن جعفر، حضرت محمد (ص)، امام حسن، وحسینیه شهر را نام برد.

خیابان شهدا، توحید، بلوار امام، طالقانی، الماسیه، مدرس، کمر بندی حلوایی، کمر بندی بادامستان (امیر نظام)، بلوار سراب، خیابان ریگ سیاه، بلوار رحمانی، خیابان مرزبان، فاضل، از خیابان‌های بیجار می‌باشند. هم‌چنین محلات عمده بیجار شامل بادامستان، تازه آباد، ریگ سیاه، نقاره کوب، حلوایی، تخت، پشت قلعه، یارمجه، کارمندان، فرهنگیان، محمودآباد، سراب، شهرک مهدیه، شهرک آفتاب، فرحی، عسگر آباد، چشمه عزیز، باغ صفا و غیره می‌باشد.

جوانان منطقه گروس در تواضع و فروتنی نسبت به افراد بزرگ‌تر از خود و احترام به پدر و مادر زبانزد می‌باشند. از خصلت‌های عمومی کردها از جمله مناطق بیجار گروس، عنایت زیاد به حفظ ناموس، اظهار غیرت، جوانمردی، مهمان نوازی، صداقت و توجه به ضعف و فقرا می‌باشد.

برخی از خانواده‌ها و ایلات سرشناس بیجار بر اساس مطالب کتاب سیمای بیجار گروس عبارتند از: ایل بایندر، ترکمندی، طایفه اردلان، ایل کبودوند، امیر علایی‌ها، رضایی‌ها، خواجه وند، دارجی، حسن تیموری، گاوبازه‌ای، مندمی، شیخ اسماعیلی، ور مزیار، بورک‌های، الوندی، حکمت منش، کاظمی، گروسی، محمد بیگی، محمدی، جمشیدی، خدادادها، وکیلی و غیره.

بیجار دارای حوزه علمیه، دانشگاه پیام نور، دانشگاه آزاد، مرکز آموزش عالی فرهنگیان و ... است. مردمان شهر و روستاهای کرانی (حسن آباد یاسو کند)، بابارشانی، پیر تاج، توپ آغاج، نجف آباد، خسرو آباد، سیاه منصور و ... همواره جزو افتخارات گروس بوده و بزرگانی را در دامان پر مهر خود پرورده‌اند.